48. ГОДИНА
48. ANNEE

«Глас Црногорца» излази према службеној потреби (3—4 пута мјесечно). — Претплата, на шест мјесеци: три франка за Француску, шест франака за све друге земље. Адреса за све што се тиче листа: Journal officiel du Montenégro, Neuilly-sur-Seine, rue Ancelle.

ГЛАС ЦРНОГОРЦА

LA VOIX DE MONTENEGRO

Службени орган Краљевине Црне Горе — Journal Officiel du Royaume de Monténégro

БРОЈ 38.
NUMERO 38.

La Voix de Monténégro (Glasse Tsernogortza) paraît suivant les exigences du service. — On s'abonne au bureau du Journal officiel du Monténégro, à Neuilly-s.-Seine, rue Ancelle (France). Prix de l'abonnement pour six mois: pour la France: 3 fr. — pour l'Etranger: 6 fr.

Нејн код Париза, 7. СЕПТЕМРБА 1920. — Neuilly-sur-Seine le 20 SEPTEMBRE 1920

СЛУЖБЕНИ ДИО

Министарска Савјет на својој сједници 11. септембра т. г. Бр. 210. донио је ово рјешење:

Да Краљевско Министарство Просвјете, чим се вратимо у Домовину и Отаџбину васпоставимо, има образовати скраћене средњошколске курсеве, који би омогућили ђацима, који су изгубили школовање услед ратних догађаја, да у што краћем времену прођу односна разредна годишта. Што се тиче ђака на факултетима: правном и филозофском, као и на академијама привредним и трговачким, њима ће се признати од стране наше државе као да су потпуно свршили поменуте факултете односно академије, ако су до ступања у црногорску војску били редовно уписани и похађали најмање четири семестра. Ова одлука важиће и за оне, који су испунили горње услове поменутих факултета, односно академија, па су ступили у црногорску државну службу за вријеме ратног доба. За Црну Гору рат и ратно доба нашли откад је Црна Гора објавила Турској рат 1912. и ступила у свјетски рат 1914., па све дотле, док се не васпостави црногорска држава. Сви црногорски ђаци, који су били принуђени да услед поменутих ратова напусте школовање, имаће право на државну стипендију, ако би хтјели да продуже школовање, а вријеме које су провели у војсци или у државној служби, урачунаће им се у године државне службе, ако послије државног школовања ступе у државну службу.

Овим ће се правима користити само они ђаци, који су до краја остали вјерни Отаџбини и њеним светим напорима, које води у циљу своје државне васпоставе.

НЕСЛУЖБЕНИ ДИО

Јели то братство?

Зликовци из Београда потрошили су силан новац водећи кампању против Црне Горе, и приказујући је у најцрњим бојама. Један од многих аргумената којим су оперисали против Црне Горе био је и тај што се у Црној Гори приказивао режим као терористички и антинародан. Као и све, и то им је имало да послужи да се пред странцима и нашим свијетом оправда приграбљење Црне Горе и докаже како се анексијом ове земље чини услуга њеном народу.

Док су били на ријечи, они су обећавали најшире слободе и благостање и приказивали су се као ослободитељи Црногораца. Кад су пријешли на дјело и анектовали Црну Гору, показало се да је све то магла. У мјесто слободе и ослобођења, завели су најцрњи терор и такви насиљи какви се још и не памте.

Како је сада у Црној Гори, то се добро зна. Под зликовачком управом оних из Београда, она је доведена до руба пропасти. Не зна се у коме је погледу горе. Ако се ти бандити не најуре из Црне Горе, њена пропаст је неминовна. А њима је то и једини циљ био, а не оно што су они лагали и обећавали под изговором народног јединства и залоге боље будућности. Они очигледно иду на то да се Црногорци исконају и Црна Гора уништи како им не би сметали у њиховим пљачким рачунима и како би могли радити по својој вољи.

На толике оптужбе, они упорно ћуте и не смију да се јаве жини, налазећи да ће се тако најбоље од одговорности извући. Службени комунике, који смо донијели о многобројним злочинствима у Црној Гори, о томе најбоље говори, а када буде изашла, како у нашем тако и страним језицима, из штампе публикација Краљ. Министарства Спољних Послова о злочинима почињеним у Црној Гори, биће здерана са лица маска оним ординарним убицама који се купе око пријестола Карађорђевића, који су у крви дошли до њега и без крви не могу да владају.

Али зликовци из Београда нису само такви према нашој домовини и према нашој браћи. Отуда се и може видјети како је празан њихов изговор, да су принуђени да предузимају изванредне и приједне мјере у нашој земљи због „агената и агитације свуда".

Према страховитим чињеницама, које износе „Радничке Новине", у Далмацији је заведена инквизиција. У Босни и Херцеговини, како то тврде тамошњи листови, католици и муслимани су бесправна раја и остављени су на милост и немилост београдских агената, који несметано насрћу на њихове животе и имовину. Ништа није боље ни у другим крајевима, а у Ст. Србији, Маћедонији и Санџаку непрекидно се пролијева крв и установи се на све стране многе, не могући остати незаштићени на својим огњиштима.

Чески социјалиста В. Прохаска ту скоро објавио је писмо једног свог пријатеља из Хрватске, у коме се износе тешки злуми које се чине хрватском народу. Из конкретних случајева који се наводе у томе писму, види се, да се тамо народ такође немилице истребљује само зато, да би зликовци из Београда са нехадним аустриским и мађарским скутоношама могли ливјепе југословенске земље претворити у своје и династиске пашалуке.

Да се види какав режим влада у Босни и Херцеговини, најбоље свједочи допис који је из Сарајева дошао у 192. број „Обзор". Он гласи:

„Од државног преокрета до данас, изведено се свуда пљачкање, демолирања, и пљачкања покретног и непокретног муслиманског иметка у Босни и Херцеговини.

Ових дана понављају муслимански листови у Сарајеву, „Одбрана" и „Правда" да доносе у посебној рубрици ова насиља, која произведоше руке браће небраће.

Објелодањује се аутентични случајеви, пљачкања и уништавања покретног и непокретног иметка муслимана уопште (не само посједника, као што тврде нека господа, говорећи увијек, да се уништава само иметак посједника — муслимана).

Ту се ради о пљевинама и демолирању зграда за становање, господарских зграда и стројева, хране, те отимање живог блага итд. Почињене штете су процијењене по уредовним вјештацима и судским комисијама.

Особито страшна опустошења и пљачке претрпјели су муслимани котарева Билеће и Гацко (у овом посљедњем котару уништено је од дана ослобођења, т. ј. од 28 октобра 1918. до данас муслиманске имовине 12,625.980 кр.) Муслимани котара Невесиње претрпјели су за то вријеме штете 5,378.160 кр. и то све према службеним изванима. Ово су материјални губитци осим многобројних убистава и рањавања. Није много боље прошао ни котар Фоча, Рогатица, Бјелина Брчко итд.

Укупна штета, што су је Муслимани претрпјели од дана преокрета у Босни и Херцеговини, рачуна се на стотине милиона круна".

Зато муслимански лист «Хак», који у Скопљу излази, каже да над Муслиманима у југословенским покрајинама влада инквизиција, која је гора него злогласна шпанска инквизиција.

Све то јасно показује на каквој здравој подлози почива наше народно уједињење, које се из Београда овако изводи, и свједочи, да ни у једној југословенској покрајини не може бити задовољства. Зато народ и вапије: избави нас, боже, од избавитеља!

Исто то јасно показује да зликовци из Београда нијесу приграбили ливјепе југословенске земље да их уједине на срећу и бољитак југословенског народа, већ да од њих направе пустош и бесправно робље за своје и династичке интересе. Под видом братства и уједињења, они проводе своје мрачне циљеве очигледно упућене против интереса народних. Због тога народ у свима нашим покрајинама данас више страда него икад досад и због тога се отворено чује из свију тих наших покрајина да им је сада горе него им је било, на жалост, под непријатељем. Окупаторске власти у Србији и Црној Гори много боље су се према окупираним становништвом понашале, него што се сада понашају тобожње рођене власти, а народ у осталим покрајинама листом исповиједа да му је много боље било него под Аустро-Угарском, и ако ни је и тада било јако зло. У томе су мишљења неподијељена.

Устајући противу свега тога, чикашко „Знање" с правом протестује:

„Којим правом може та злочиначка група захтијевати, да народ ју ње држи и да јој и надаље вјерује? Она је довела дотле, да народ једино мора зграбити бадњу и протјерати ју као покварену и скроз неспособну да влада!

Зар је требало утрошити толико лажи и обмана, а да се југословенском народу — иако толиких ратних мука — даду приливе, много горе, него су постојале прије рата? Зар је циљем рат са својим неописивим жртвама био у истину само удовољење амбицијама српске династије, која је тежила, да прошири своју власт на све југословенске земље и да онда њена шовинистичка штампа може свим Југословенима свакодневно приповиједати о Великој Србији, која је ослободила Југославене? Ако је то био циљ свих оних жртава, онда се злочин [illegible] у још јачем свјетлу".

И [illegible] се не [illegible] ба чудити што незадовољство [illegible] ју, што народ негодује [illegible] да би се оваквог „бр[illegible]ња" силом опростио [illegible] одбио.

Д[illegible] ЛЕКЦИЈА

Било је времена када се српска пропаганда [illegible] финансиским средствима и [illegible] расипањем, толико било у иностранству осилила, да су се [illegible] могли [illegible] који би [illegible] српским властодршцима не би било у вољи. Па и ако би се, изузетно, и нашао који лист у иностранству да донесе што противу њих, они су одмах налазили пута и начина да и тај лист „придобију" за себе. Реагирати на оно што су они тендецмозно протуривали кроз страну штампу, није могло бити ни говора, па ма како да су те лажи очигледне биле. То су постизавали поткупљивањем како листова, тако и оних који су у тим листовима утицаја имали, злоупотребљујући при томе и лијепи оглас који је српски народ у у страном свијету уживао својим исполинским напорима и мученичким страдањем. Тако је добро познат случај са једним листом у Лозани. Једна група српске опозиције била је упутила томе листу један чланак. Али тај чланак у мјесто да изађе у томе листу, обрео се у српско посланство у Берну. Из тога је јасно изашло да та редакција, као и многе друге, није у лист ништа уносила прије него је добила одобрење службених представника Србије.

Кад се све то добро зна онда је лако појмити што су они имали потпуно одријешене руке у онако бјесомучним и одвратним испадима против Црне Горе и највећих светиња њених и што је било врло тешко, управо немогуће, узимати праведну ствар Црне Горе у одбрану од тих апашких насртаја. Отуда је и било немогуће ту њихову дивљу хајку противу Црне Горе сузбијати.

Али као што свакој сили има краја, тако и њихову разметању најзад је дошао крај. Правда, и ако слора, ипак је достижна. Праведна ствар Црне Горе с дана у дан добија све више заговарача и пријатеља, који, сопственом иницијативом, реодтирани насиљем и дивљаштвом, одлучно устају у одбрану угрожених права наше отаџбине и, заузимајући се за њу, нижу своје оправдане протесте не само по најугледнијим свјетским листовима, него чак и у самим парламентима.

Пред тим одличним отпором српска пропаганда постаје сасвијем немоћна и све су њене махните махинације безуспијешне. Толико пригушиван отворен и протестни глас у одбрану Црне Горе налази све више изражаја, па чак и онда када и српска пропаганда покуша да га, као некад, изигра и пригуши.

Захваљујући одлучној одбрани њених пријатеља, као и праведној ствари за коју се залажу, црногорско питање сада улази у одлучну фазу и страна јавност већ је потпуно начисто с њиме и ни једну прилику не пропушта а да своје искрене симпатије према Црној Гори и њеној одлучној борби не исколи. Према томе српска пропаганда постаје све више немоћна и док је раније успијевала да њена „златна рријеч" отворити лако ступце страних листова за њихова пропагандистичка махнитања против Црној Гори, сада нема ни толико моћи ни да провири ни преко њиховог прага, изузев неколико њихових погорних плаћеника.

Баш ових дана покушала је српска пропаганда, која се, поред главног та бора у Београду, концентрише и у сваком посланству на страни, да ублажи тежак утисак, који је произвео у страној јавности, онај комунике наше владе о грозним злочинствима у Црној Гори. Поводом тога комуникеа у позватом Швајцарском листу „Бунду" (број 525) који се сматра као орган швајцарске владе, изашао је један чланак о српским зијерствима у Црној Гори и истријебљењу нашег народа. Српска пропаганда под видом Југословенског Пресбироа у Берну, покушала је да на то реагира. У мјесто докумената и против доказа изнијала је, по обичају, масу гадних клевета и сопачких грдња тако, да се чак и сама редакција толико над тим згадила, да није могла да се уздржи, а да им, испод те тобожње исправке, не очита заслужену лекцију:

„Доносећи овај демантн југословенског пресбироа из Берна, видимо да не одговара, у колико мислимо, самоопредјељењу народа. Црна Гора била је слободна држава и ту не може бити ни питање да ли ће се самоопредијелити и како ће се самоопредијелити, јер је то прво и главни услов слободе. Истина је и то, да су се у Црној Гори од свршетка рата прве борбе водиле за слободу њену. То сједоче и многи вапијући гласови за помоћ. Из тога се види да није било једногласног пристанка за уједињење и да Народна Скупштина у Подгорици није никакав израз воље народа, као што се то код слободног народа може захтијевати. Наравно, ми у Швајцарској нарочито симпатишемо сељацима из брда, који се боре за своју слободу и било би противу наше савјести кад би хтјели неког присвојити макар и говорио нашим језиком и био чак и наше народности. Необично нас веселе да се брда сматрају као свето мјесто и не можемо ни ту ствар гледати већ као на најлепши идеал. Што се пак тиче држања Италије, о томе ће рећи идуће засједање италијанске камаре. Ми с тим немамо никакав посао. Инак ће се тим путем ствари објаснити. Двије стотине чланова, међу њима преко 20 бивших министара, упутили су камари интерпелацију, којом се тражи да се ствар Црне Горе ријеши."

Тако је српска пропаганда добила оно чему се и није надала: једну добру лекцију. Али она није ни прва ни потња. Доста је њихових лажи и клевета било. Свијету се отварају очи и гнуша се београдских бандита.

Страни парламенти
ЗА ЦРНУ ГОРУ

О интерпелацији коју је у Кући Лордова В. Британије водио Лорд Сиденхам у стенографским бјешкама из британског парламента налазимо ово:

Лорд Сиденхам питао је владу Њ. В. Краља Британског:

1.) Да ли су црногорски бивши министри и чланови Народне Скупштине ухапшени у својој земљи од стране Србије?

2.) Да ли је Црногорцима у Италији и другим мјестима забрањен повратак кућама од стране Србијанаа?

NACIONALNA BIBLIOTEKA CRNE GORE ĐURĐE CRNOJEVIĆ

3) Да ли борба између Србијанаца и Црногораца још траје?

4) По чијем наређењу су српске трупе окупирале Црну Гору, послије јасних обећања Предсједника Вилсона да ће „интегритет и права Црне Горе бити осигурана и признати" и послије обећања Предсједника Поенкаре-а и тадашњег Министра Пишона, да ће француске трупе бити употребљене да ресторирају Црну Гору у њено нормално стање?

Онда је напоменуо „да је потребно да српске трупе напусте Црну Гору тако, да добије слободно гласање црногорско становништво о својој будућој форми владавине."

Племенити Лорд је рекао:

„Моји Лордови, прошлог марта ја сам покушао да Вам представим немилосрдно третирање црногорског народа од стране српских војних власти. Српске трупе су починиле многе врсте злочинстава по Црној Гори. Тамо су села била бомбардована српском пољском артиљеријом, док су жене и дјеца била поубијана. Хиљаде црногорских домова су били уништени, а стотине Црногораца позатварани у својој земљи од стране Србијанаца, без икакве кривице или осуде. Ја сам такође дао и доказе од британских поданика, описујући тамошње стање у таминицама. Племенити Ерл (Керсон) није демантовао ниједну од тих оптужба, и ја сам му био врло благодаран за симпатију, коју је он изразио према овом храбром народу, чији национални живот Србијанци хоће да униште.

Ситуација се много погоршала од прошлог марта. Назад кратког времена одржао се скуп Црногораца у Гети (Италија) и донесена је резолуција, која је мени била послана од стране једног бившег министра црногорског. Та резолуција гласи: (чита у цјелини резолуцију коју смо донијели у 84. броју нашега листа. Пр. Ур.)

Ово је један апел од стране великог броја људи, од којих је готово сваки био војник и који су се храбро борили за нашу општу ствар, за вријеме овог рата. Британски официр у Црној Гори писао ми је прошлог мјесеца:

„Србијанске власти стадно хапсе црногорско становништво, које држе у затвору индефинитивно, без икакве осуде и оптужбе.... Изгледа ми, да ови насилници у овој земљи раде да униште њихово најбоље: непријатељски им дио становништва, које је око 90 од сто читавог житељства, а насилно понашање србијанских трупа је чак практиковано према америкашким грађанима. Ено ријечи бившег црногорског војника Николе Бећевића у петицији, коју је он адресирао америкашким властима:

„Прошлог мјесеца стигао сам из Сједињених Држава у Улцињ, у Црну Гору, с намјером да одведем своју породицу натраг у Сједињене Државе, али власти те земље су ме ухапсиле за 8 дана, узевши мој американски пасош, сва моја увјерења (сертификат) и новац који сам имао. Послије 8 дана пустили су ме из затвора, али под стражом, да не бих комуницирао са америкашким властима. Није ми било дозвољено да дођем у додир са Америкашком Легацијом у Београду. Као американски поданик, ја се обраћам Вама за помоћ и заштиту за мене и моју породицу. Спасите нас од овог насиља и патње!"

Овај човјек, док је још био у затвору, видио је једну старицу шибицару, јер су јој синови утекли испод српског терора: чак ни британски грађани нијесу сигурни. Једног дана двије британске милосрдне сестре су биле позване да се пријаве српској властима које су за све вријеме покушавале уколико су могла да спријече рад британских хуманих лисија у Црној Гори. Моја најновија информација јесте писмо од једног Британца, од 27. маја, у којему писац каже:

„Све мушко између 18 и 38 је насилно узето у један „Раднички баталион": ово значи насилну депортацију свега мушког становништва, способног да им даје икакког отпора. Ово је резултирало, да неки муслимани пређу у Арбанију. .. Арбанаси и Муслимани су сви без разлике за Краља. — Сад скоро сам чуо један грозни случај, гдје су Србијанци батинама готово утукли једну старицу — чији су синови утекли од српског терора."

Ово, као што видите, прешло је сваку границу, и становишта којих се Србијанци држе потпуно су сагласна са најгорим бољшевистичким становиштима. Да су сва ова факта позната, ја сам увјерен да би се један огромни талас симпатије подигао за ову малу земљу — и да је Г. Гледстон жив данас, увјерен сам да се овакве ствари не би догађале.

Јасно се види из члана 7. тајног уговора са Италијом, потписаног 26. априла 1915, да је иако наша, тако и италијанска влада намјеравала да увећа територију Црне Горе као компензацију, за разјерно највеће губитке овог рата. Конференција Мира признала је независно статус Црне Горе, и именовала је представника, али, на жалост, он није никада присуствовао сједницама. Ја вам не умијем рећи који је разлог за ову чудновату промјену политике. Али ја знам да, док је црногорска субсидија била укинута, Србијанци су утрошили 30.000.000 франака на пропаганду за своје интересе. Ја сам видио многе примјере ове пропаганде, које су све биле упућене против Црне Горе, а да минирају популарност Црногораца међу Енглезима.

Црногорци су били слободни за готово 600 година: По чијој наредби су Србијанци окупирали црногорске вароши, крајем 1918, наметнули таксе, уништили црногорске поштанске марке, тиранизирали народ упркос свих обећања Г. Пишона и Предсједника Поенкареа? Племенити Ерл је изјавио да је у новембру 1918. једна тако звана Народна Скупштина била састављена у Подгорици, и иста је гласала за уједињење са Србијом. Али Савезници, као што нам је он казао, нијесу никада признали тај закључак, јер су врло добро знали да је то један обичан фалсификат. Питање је, дакле, још отворено и може се ријешити само једним начином. Црна Гора, и ако није тај факт добро познат, једна је од најбогатијих земаља на Балкану у минералима, а када би се све модерно разрадило, Црна Гора би имала много више богатства него што јој је потребно да опстане као независна држава. Ово могуће да је, бојим се, један од разлога за њену пропаст, јер, као што сам и рекао прошлог марта, српска влада у 1917, када је читава Србија била у непријатељским рукама, имала је толико дрскости да даје концесију у Црној Гори. Ово нам даје разлога да сами себе упитамо да ли међународна финансија игра икакве улоге у овим аферама.

У садашњим моментима има хиљада Црногораца у Италији, Арбанији и по другим мјестима, којима је забрањено да се врате својим кућама, ако не пристану да признају српску управу.

Све, што ја тражим у овој молби, јесте, да г. г. Лордови утврде да ће у најмању руку негдашња суверена држава црногорска добити бар праведна и иста права, која су дана непријатељском становништву.

Ово се само може учинити тако, ако српске трупе и власти напусте Црну Гору и да се све избјеглице врате. Ми сви знамо замршеност балканског питања — али овај мој предлог би се одмах могао примијенити — и тек онда, кад се овај мој предлог примијени — онда може Врховни Савјет бити у стању да рјешава питање Црне Горе.

Југословенска држава садржи у себи неке елементе у Босни и Херцеговини, који неће никда остати под управом београдском. Неки од ових елемената већ су показали симптоме буне. Кад би Црна Гора била приморана да ступи у ову унију са Србијом, она би била стални извор немира на Балкану у будућности. У овој држави изјављена је била симпатија, у којој и ја узимам удјела, за Мађаре, који хоће да буду приморани да потпадну под страну управу. Али свакојако Мађари су били наши непријатељи — и ако то, могуће је, да није била њихова кривица. Ја сада најискреније молим за мало симпатије за Црну Гору, нашег најмањег Савезника, која би много боље прошла да је изјавила своју неутралност за вријеме овога рата, а не би горе прошла да је била на страни наших непријатеља."

Како је у Црној Гори?

Ако за ништа, то се за Црну Гору може примијенити она народна изрека, да је тамо завладало циганско царство и копрните највећих гадости.

То потврђују и сами београдски листови, који доносе дописе и биљешке из Црне Горе, које тамошње стање приказују у правој боји.

Тако орган радикалне странке „Самоуправа" (број 145) доноси допис са Цетиња, из кога видимо ове карактеристичне ставове:

„... у прилог тријумфатора тријеше жутокљуних недовошчади, којима је дан новац и остала средства да немају једног листића. «Народне Ријечи», унесе угарак међу још необавијештену и несрећну масу на велику штету и несрећу ове лијепе покрајине српске, која данас сада више него икада за савјесним и часним чиновништвом, које би народ повело путем Лубана, истине, добра и правде.

На жалост и велику недаћу нашу, тога овамо мало има. Два наша тамошња представника који су годинама провут лаштавица облетали прекоокеанске воде и тамо заваљали нашу браћу, присањену, да својим трудом прехране себе и своје: те двије птице селице, које им једног дана не утрошише своје знање у својој професионалној дужности, средили су се сада, како чујемо, са представницима демократа и као њихове креатуре диригирају са ове једне сретиње, шаљући отуда своје обојене људе, силан новац и сва потребна средства, којима би осиромашили своју партиску пропаганду, међу своје поштене и бесаљан народ, коме је сада до часних учитеља и савјесних службеника, а најмање до партија и партиских спекулаца. Није зато никакво чудо што Цетиње сада обилује елементима свих могућих врста.

Ти се елементи као бакцили прикачке и трују кужне народне организме, преко једног листа у цијелој покрајини — «Народне Ријечи» — или, како на њему пише, органа независне демократске опозиције. У колико овај лист може стајати на висини свог позива и бити правни екон народне ријечи, довољно је напоменути, да му је уредник један познати американски кобасичар, неки Стево Богдановић, човјек који није свршио ниједног разреда гимназије, те, као такав, приредио је, само фигуриште на листу, уносећи у њега само оне чланке и написе, који му стигну из бирое раније споменутог тријумвирата. И да се не заборави: све се то обавља на рачун државне касе: и плата овог кобасичара, под фирмом чиновника пресбироа, и штампарија и радника и тартаја и послуга. А што је најславније: У тај лист имају права упућивати своје написе искључиво чланови тријумвирата и његови штребери са пуном паром нападају сваког најпогднијим начином ко неће у њихов логор, одузимајући сваку могућност реагирања или упућивања сопствених погледа, ако то не иде у рачун самог тријумвирата и њихових мецена са великих положаја у Београду. Благодарећи томе, Цетиње данас постало ријеглo свих могућих сваља, подвала, урођене пржње, помућених духова и свијех неоснованих претензија и незаслужених привилегија, далеко горе него у доба најјаче реакције..."

Београдска „Трибуна" у бр. 2130. доноси допис из Никшића ове садржине:

„По новијој филозофској теорији кажу, да се је Бог Мојсијев и Аронов реализовао и прешао у ове исте ствари, које је «својеручно» начинио. Та се тајанствена и невидима сила осјећа свуда и на сваком мјесту у свакој држави, поуза у Југославији — великој демократској «пљачкашици», а нарочито: у гаравој, омрченој, чађавој и облачној Црној Гори, колијевци: Бркатијех синова, Окиља и Зрнаља, Чибуковића, Шкринозубовића, Главосјековића, Јатагановића и осних Цабалебоједенића, које је почасним укалима преваходно блаженопочивши «Извршни Одбор» — састављен из мудрих и премудрих демократа — почасних посланика, које нико није послао, и који су, као добри познаваоци свога народа — чинио јаки сигуран темељ постављи народ[illegible] ньему, и који нијесу хтјели показати [illegible] боју у београдском Парл[illegible] не увјаче свој многотр[illegible] народ[illegible] самотавања; али да [illegible] и за сваку ствар пи[illegible] Николи и његови људ[illegible]. Не, нијесу они те говар[illegible] — него за то што су [illegible] с њима и да су остали са[illegible] ниједе никога!»

То је познат[illegible] — дружина «политичке пригашице» из Мартиница — четвртога сина Николина, својим пргавим и капридиозним радом створена [illegible] између «Праваша» и «Клубаша». Међутим, [illegible] је само довољно [illegible] Клубашима [illegible] Српство а Праваши имају бити раја, да постоји огромна раз[illegible] Не [illegible] и [illegible] «[illegible]». Истина, [illegible] се [illegible] довољно велика промјена, јер је ријеч «Клубаш» замијењена са «Демократа», и ова пржња која је била замијењена «Клубашима» пренесена је на «Демократе». Спомаси «негдашњи Праваши» они су од стране «Демократа» осумњичени као сепаратисти, и они ћуте, и скрштених руку посматрају шта се ради. До душе, долети им по некад по који кундак у леђа — долети; али они вјерују, да Бог није умро, да код њега нема протекције као код Николе, код којега је „нов. пригашица" на рода „Конитара" имала четири министарства, сва четири везана за једну столицу: «Што се пуста на чекрк окреће».

Демократе нијесу сви «Клубаши» као ни «Праваши» сепаратисте. „Клубаши" су, садашње Демократе, произашли од подгоричких муслимана: „Шеитанлије", а негативни „Праваши": Рахманлије"; а дјечурлија и омладинске организације: „Хајванлије". «Шејтанлије» су мањи људи — данашња демократска интелигенција која је својим рђавим поступцима направила «кинески зид» између њих и осталог сталежа. За пролетаријат варошки по треба ни зборити, то је постокуљешина, која у својим куферима стално носи од сваке државе по једну кану. «Рахманлије» су мирни људи, који мирно посматрају шта се ради.

«Хајванлије» су: говеђа браћа, која на мег «Шејтанлија», подигну прашу дреку и вичу: «Доле с њим!» «Горе с њим!»

Из ове грдне мјешавине изашло је то: да су демократе, једном за свагда, изгубили сваки углед у земљи: да им сељак ништа не вјерује, и да се сваког дана, њихово готованско мјачкашко јато: расипа, блиједи, и нестаје... тамо далеко, гдје Давидовић и Прибићевић — прибијају чавле у мосе младе Југославије.»

Али је најкарактеристичније писање београдске «Републике», која врло често и много пише о приликама у Црној Гори. Наводимо из ње неке ставове из задња два броја. Тај лист доноси допис из Црне Горе, у коме се налази и ово:

„Постоји народно предање: кад је Бог стварао свијет, носио је пун џак камења, које је сијао по васиони и од њега стварао брда и планине, па кад је дошао над Црном Гором, попијела му се џак од силна терета и све се камење изврчи на једну гомилу, која се данас назива Црна Гора.

Изгледа, да је нешто тако било и приликом стварања ове наше „нове земље". Само овога пута Бог није носио камење, него је дијелио добро и зло и као да се џак са злом опет пропијенио над Црном Гором.

Крњешта Црна Гора постала је сад пуста Пова Гора. Непријатељи за вријеме окупације упропастили су и уништили скоро све, а радјарена и обезумљена маса — и један дио пет пљачкоше — као да ће довршити остатак. Нико не зна шта хоће, а сви знају шта неће.

Власти, које су по тогашњој спреми и моралној зрелости, релативно горе него што су биле за вријеме прног четњичког режима, не само да се не труде да овом злу стану на пут, него га и погодствују. Цјелокупна њихова акција састоји се у томе да с времена на вријеме пошаљу у Београд извјештај да су уцијели да ову или ону кулу запале, овог или оног утукле и то се тако понавља с дана у дан, а незадовољници с дана на дан расту — њихов број једном ће бити врло велики. Наши (самозвани) „народни трибуни" дошли су у централну владу, но као представници ове или оне политичке фракције, већ као отац народа за јединством. Као такви сви из послали — и као такви су нам се требали а вратити — али њима су главно дневнице и „ласкави посланички мандати". А сва им се брига свела на то: да нам постане чиновнички кадар, „друга четњички режим", рачунајући да ће помоћу њега створити себи бирачки кадар....

Инвалиду су, тако рећи, једино добили они који у рату нијесу ни учествовали, већ су изгубили руку или ногу услед уједа змије, или других случајних повређеја приликом вршења свог приватног рада, или што су рођени са физичким или умним недостацима: а велики број правих ратних инвалида, не само што је остао без инвалиде него мора давати и на инвалиде другима. Пред комисијом, која је вршила тај преглед и разрез да изврши, највјеште је толико лажних увјерења о којима се није хтјело повести рачуна.

Оваквих и хиљадама хиљада сличних поступака економских власти, чине да народ бива из дана у дан све незадовољнији, те скрећем надлежним пажњу да о овом поведу мало обиљнијег рачуна."

У другом допису налазе се и ови редови:

„Познате је, да је четурина гори од Турчина, па су и црногорски радикали преварили своје београдске учитеље. Ви тамо имате и по којег «доброг радикала» као што су били т. зв. «добри Турци» у београдском пашалуку.

Ми овамо имамо само рђаве радикале. Вјерујте, теже је са овим нашим изићи на крај, јер су ови пандури наших радикала или, ако су и наши радикали нечији пандури, онда су наши радикали батина наших радикала.

Они у својим рукама држе батине. Руке су њихове, а батине су узабрали на наших поносних гора. Али човјек најбоље запамти онога, од кога је батине добијао, без обзира на те не чијој је наредби те педагошко средство употријебљено. Али ако неког дана дође до обрачуна, они ће бити први који ће од народа ено што му сад дају примити натраг «уз обичајну црногорску добит»."

А мало затим даље:

„И чују само свој глас а не чују овај други глас који хуче по дољама и постаје све јаснији и разговјетнији. Тај страшни глас доноси:

«Избави нас, боже, од избавитеља»."

СРБИЈАНЦИ САМИ О СЕБИ

„Пансрпски идеал може се укратко означити као уједињење свих дијелова српског и хрватског племена под жезлом Карађорђевића, са Београдом као главним градом нове државе. Да тај идеал испуњавају шовинисти краљевине Србије, то је доста разумљиво. Али нико живи, ко је иде приликом упоредиде Београд и Загреб, није у стању учинити ту погрешку да само и помисли, да би уз овако рјешење могао одушевљено пристати иједан Хрват, па штавише икоји образовани Србин из Новопазарја. Тријумф великосрпске идеје био би тријумф источне културе над западном, то би био побјед ударац за напредак и за модерни развитак читавог Балкана".

Ситон Ватсон

Горње ријечи познатог енглеског публицисте Ситона Ватсона, које је он пред европски рат у свом дјелу «Југословенско питање» написао, најзгодније пристају као мото овоме, што су шјешто мало искренији Србијанци сами о себи рекли. Та мало искренија признања износимо им данас пред оне Југословене, који још не виде или неће да виде, да се превласти Србије не сиђе жртвовати ни једна југословенска покрајина, иако се њихове културне вриједности желе сачувати. Како Загреб, тако и Љубљана, Нови Сад и Сарајево, Цетиње и Сплет подједнако имају о томе водити рачуна, ако будућност своју хоће да сачувају од балканизирања.

ПРОСВЈЕТА

„У нас има 200—250 празних учитељских места у пожаревачком, тимочком, крајинском, пиротском, врањском, топличком и ужичком округу, на која се до сада још нико није јавио, а можда се неће ни јавити. У та места шаљу се обично «по потребе» некакви «приноћи учитељске дужности», људи често сумњиве прошлости и још горег стручног и општег образовања. У њихове руке полаже држава васпитање младих Пијемонтеза на домаћу наше неослобођене браће!»

Учит. Вера Младеновић
(«Наша Школа», 1912.)

NACIONALNA BIBLIOTEKA CRNE GORE ĐURĐE CRNOJEVIĆ

« Ми немамо ни половину школа којих требамо, а четврти део укупног броја школа зјапи без учитеља и ђака ».

Проф. Др. Јован Скерлић
(у свом говору у Нар. Скупштини 1913. г.)

« Ракију пеку у Србији 115,325 домаћина, од којих су њих 27,055 имали своје казанице. За овај број зна државна статистика, а вероватно је, да их има много више. Међутим у Србији има свега школа основних, средњих, стручних и мањих 2219. Према овоме види се сразмера између « буђења » и уништавања народне просвећености ».

Београдски часопис «Народно Здравље»
(у год. 1909. стр. 189.)

« Пре свега број данашњих основних школа код нас је и сувише недовољан да прими сву мушку децу, дораслу за школу, а већ и да не говоримо како је мало женске деце, која су срећна да прођу кроз школу. По последњој статистици у Србији има 1425 основних школа са 2750 учитеља. То значи, да на 2000 становника долази само једна школа, док у Бугарској једна школа долази на 860 становника ».

« Кад се узме да је не само мали и недовољан број школа, него и да већи део ових које имамо не одговара ни наставним ни хигијенским потребама, онда се мора добити жалосна слика наше школе. Заостали у сваком погледу дајемо и у томе слику наше ниске културе. Данас се свет стара да подигне што бољу расу коња, говеди, живине и т. д. и све то ради рационално, а ми се не старамо о благу и срцу народном, о подмлатку своме »...

« Но у овоме погледу смо заостали и иза нама блиске Бугарске, чији је просветни буџет у последњој години прешао 25 милиона лева. Од свога ослобођења, дакле за тридесет година, отворено је у Бугарској 1679 нових школа. Просечно је отворено сваке године по 56 школа, док је код нас за то време просечно отворено сваке године по 34 школе. И док ми и не помишљамо озбиљно да број наших школа умножимо, Бугарска спрема један велики низам за подизање модерних школа ».

« У земљи где је проценат неписмених 78·97 а проценат писмених једва 21·03, та појава мора задавати озбиљну бригу синма просвећеним синовима наше земље. Док је у другим културним државама број неписмених сведен на минимум, а у неким, као у Швајцарској, још од пре скоро два деценијума изумро последњи неписмен човек, дотле код нас, чак и у XX. веку, проценат писмености тако ниско стоји! »

« Похађање школе код нас је испод сваке критике. То најбоље знају наши учитељи, колико непријатности само због тога имају. Узрок је томе што народ у маси не осећа потребу просвећивања и што сиротиња класа, која је сваким даном код нас све већа, нема средстава да издржава децу у школи, а општина и држава не воде о томе рачуна ».

« Издржавање школа је још жалосније. О беди школе и њених радника у томе погледу могло би се писати вездан, а да се не створи ни бледа слика праве несреће, каква је снашла школу њеним предавањем на милост и немилост полуписменим или неписменим општинским представницима. Са тим је се хтео задовољити један од принципа демократског уређења државе, коме је општинска самоуправа базис, али су томе погођени на првом месту школа и учитељ. Наша основна школа преживљује данас најтеже дане. Ово није прича већ стварност, која прети, да постане судбоносна по наш народни живот. Покојни Путниковић, који се бавио овим питањем, констатовао је на основу надзорничких извештаја за 1907-8. школску годину, да је у осамнаест школа школски буџет износио 53.070 динара, а школе су од те суме примиле само 2604. На дугу је остало 50.466 динара, што значи да је од предвиђене суме за школе дато само 4·90 од сто, а остало на дугу 95·10 од сто! Ништа речитије не говори о бедном стању наших основних школа него ови бројеви ».

« У колико одговара наша народна школа своме задатку показује нам сваким даном искуство и опште незадовољство према њеним резултатима. Њоме су незадовољни учитељи, незадовољна држава, а најнезадовољнији народ ».

« По свему овоме, какве су просветне прилике код нас, изгледа, да наша држава још и данас сузиља своју дужност по оној теорији из 17. и 18. столећа, иначе како би се дало објаснити и разумети бедно стање целокупне просвете код нас! »

« Тома Карлајл каже: „ Да само и један једини човек, који има способности за учење, умре неписмен и непросвећен, то ја називам трагедијом ". А кад се наш народ и сада, после сто година свога ослобођења, налази у таквим просветним приликама, да 79 од сто његових грађана умиру неписмени и непросвећени онда је то наша народна трагедија ».

Др. Марко Крстић
(« Основи нар. образ. », 1912. стр. 8-34.)

« Број неписмених био је још увек већи но у ма којој другој земљи у Европи и у томе смо били далеко и иза Бугара ».

Ник. Мил. Стојадиновић
(« Наша будућност », 1916. стр. 46.)

« Почетак и развитак наше културе и књижевности има се тражити у Јужној Угарској.... »

Др. Ј. Скерлић (у «Срп. Књиж. Гласнику» 1914. бр. 316. стр. 455.)

СОЦИЈАЛНА ПОЛИТИКА

„ На сваком углу — од најзабаченије паланчице па до престонице — гледамо свакодневно читаву поворку младих, прљавих, бледих, у подеротине обучених типова, који код хуманих људи изазивају сажаљење, а код ситих и бесних презирање. Без занимања, јер их је држава одгурнула а друштво не примило, лутају они ноћу као мрачне авети по забаченим крајевима, око кафанице, ћепенака, железничких станица, сточних вашара и других места, где могу који грош зарадити или украсти, да не би пропали од глади. Полиција их гања као гладне звери, прогони из места у место, доноси опширне описе са фотографијама у „Полицијском Гласнику" и пуни казамате. Београд у овоме односи рекорд. По службеним податцима број морално посрнуле деце у Београду за четири године (1902-5.) порастао је са 243 од сто. А за прва три месеца у 1910. год. било је ухапшено у београдској полицији због скитње, свађе, преваре, переда и блуда 116 деце испод 17 година, међу којом има и девојчица".

„ Држава која нема новаца за школе, мора га имати за казнене заводе и за апсане. Пример нам је за то, нажалост, наша Србија. Ни у једној културној држави није ни приближно тако велики криминалитет као код нас. То је у истини једна тешка оптужба оних који се старају о народном просвећивању у нашој земљи. Следећи преглед издатака на школе и издатака на казамате потврђује горњу оптужбу. У 1906. години, школа је наша држава на четири учитељске школе 120,198 динара, а на три казне на заводе 306,947 динара. Дотле је у учитељским школама било 381 ученик, дотле је у казненим заводима било 3220 осуђеника ".

Др. Марко Крстић
(« Основи нар. образ. », стр. 22.)

„ И то је код нас постало опште правило: скоро сви закони и законска одређења, која су издата у корист сиромашног становништва, остају мртво слово на хартији. То је случај и са овим законским прописима, који сиромашној деци треба да олакшају похађање школе: то је случај и са злосрећним законом о радништву, једним позитивним законом, који је постао мртва у рукама министара. С друге стране пак, када су год у питању закони, чији терет има да падне на народ, држава неће никако дозволити, да се и од најбезначајнијег одређења ма и за длаку одступи. Ниједан члан пореског закона, ниједан члан закона о таксама није остао незапрмен. Држава тврдичи, када народу има нешто да да, и неопустљива је, када од народа има нешто да узме. ".

Др. Ј. Скерлић
(из говора у Нар. Скупштини 1913 год.)

(Наставиће се)

Прилике у СХС

Општински избори у Србији. Ових дана вршени су општински избори у Србији. Као што се могло и очекивати, они су донијели горка разочарања властодршцима београдским. Српски самостални, национални и напредњаци имали су на изборе заједнички, под новом фирмом демократске заједнице. Па ипак ни то није помогло да извојују већину. Остали су у свом истом сразмјеру у коме су раније стојали. Али зато су избори испали повољно по опе странке. Комунисти су извојевали побједу у свима већим мјестима. Као и раније у Хрватској, гдје су добили комунисти све веће општине, па и у самим главним градовима Хрватске и Славоније, Загребу и Осјеку, тако су и сада комунисти добили највеће општине у Србији, па и у Србији и Македонији. Поред Београда, добили су већину у Нишу, Крагујевцу, Ваљеву, Лесковцу, Шапцу, Ужицима и т. д. (у Србији), као и у Скопљу и Куманову — свега 37. Кад су били у питању избори у Хрватској, властодршци су побједу комуниста објашњавали тиме како су за њих гласали из пржиње према новој држави Нијемци, Мађари и други страни елементи. Како тих страних елемената нема у толиком броју у Србији, тај изговор им не може да послужи, него ће бити онако како то неки листови доносе: да су у комунисте срастали и многи који нијесу задовољни са новом државом и њеним терористичким уређењем. Од нових странака, на штету радикала и демократа, на овим изборима су продрли у већем броју и земљорадничка странка (58) и републиканци (5), као и знатан број неутралаца (150 општина).

Београдска влада је дала свечано обећање, да неће сматати комунистима да узму општинске управе у своје руке, али, као и увијек, то је обећање погазила. Као и у Хрватској, одбила је да комунистима преда општине, већ је, као и тамо, мјесто њих, стала да одређује комесаре како би у свима тим општинама, гдје су комунисти побједили, извршила нове изборе и то тако што је поништила само изборе комуниста, а својих задржала. За поништење комунистичких мандата у Хрватској влади је послужило то што комунисти нијесу хтјели да положе тобож прописну заклетву краљу Петру, већ су је полагали с оградом. Комунисти у Београду положили су ту прописну заклетву, али је влада поништила њихов избор и наредила је да им се не предаје управа, јер су комунисти изјавили и прије и послије заклетве да их она не веже. Како је, и поред тога, стара управа комунистима предала општину београдску, влада је одредила комесара и општину блокирала жандармеријом. Комунистима је речено да се противу овога могу жалити државном савјету, али како он нема довољан број чланова за рјешавање, одредиће се нови избори. Тако ће се и у Србији десити оно што се у Хрватској одиграло: да се [illegible] мјесто поништених мандата ко[illegible] [illegible] избори, на којима комуни[illegible] [illegible]ста не би учествовали [illegible] мандате притјатити [illegible] ће на тај недозво[illegible] [illegible] у општинама, [illegible] писним и другим чиновн[illegible] [illegible] гутнати на изборе за конс[illegible] [illegible] се каже да ће бити у новембру [illegible] мјесецу.

Минимизација у Далмацији. Београдске „ Радничке Новине " под овим насловом доносе чланак, у коме се каже како се над радницима у Далмацији чине такве насиља, да их затварају, гоне, убијају и прогоне у Италију. За доказ, овај лист доноси [illegible] свих радника који су гоњени, мучени, затварани и осуђивани у Далмацији, као и оних који су одавде протјерани, а за које их је министар унутрашњих дјела увјеравао да су као невини пуштени на слободу и враћени кућама. „ Овакво држање — закључава овај лист — министарства унутарњих дјела и свих наших власти јесте недопуштено, јесте срамотно и нечувено на у којој земљи, гдје постоји устав и дјелимична законитост. Овакви су поступци постојали само у средњем вијеку, за вријеме шпањолске инквизиције, гдје је врах судио свим слободоумним људима, који се нијесу хтјели клањати властодршцима — земаљским боговима. Аустро-угарске методе прогањања „ бунтовника " надмашене су садашњим југославенским методама. Ми сијело тврдимо, да је овај југославенски режим много гори него и најгори од пређашњих аустријских режима. Аустрија је хапсила, кињила, прогонила, али, изузев неколико случајева са атентаторима није пребијала и убијала на сваком кораку, није тукла по затворима како то чине југославенске области. "

Стање у Херцег Босни. Орган хрватске земљачке странке у Босни и Херцеговини, „ Хрватска Слога ", у 173. бр. пита прилике у Босни и Херцеговини овако:

„ Ми смо са заносом очекивали час нашег народног ослобођења и уједињења у чврстој вери, да ће тим часом наступити и за Хрвате Босне и Херцеговине бољи и сретнији дани. Нада нас је преварила. Узалуд то и данас вјерујемо, да ће нам и да нам мора усијети оборити овај лажни систем чокорлопитиме, који се још и данас баш у босанско-херцеговачкој управи, а који је највећа сирћа на идеју народног јединства, и који би, ако се за времена не стане на пут, неминовно довео до братоубилачког боја. Ми смо сити фирмо о народном јединству, слободи и демократији, али до данас од свега тога не чутисмо на дјелу ама баш ништа: нас се занемарује у сваком, особито у економском погледу, нас се у ниче не пита и е нама се влада без нас. Зато ће наше водство требати јасно да каже, да без једнакости народног јединства, да без круха нема слободе и да без удјела низлог народа у власти нема демократије.

Чокорило и чарија владају у овим земљама, а не братство, једнакост и слобода; окупација, а не ослобођење, а још мање своје вољно уједињење. "

Пренос Анисових костију. „ Београдски Дневник " доноси:

„ Неколико личних пријатеља покојника Драгутина Димитријевића Аписа покренули су идеју да се кварни пренос Анисових кости и да се Апису подигне споменик у Београду. Нема сумње, да ће ова идеја бити срдачно прихваћена од свију пријатеља Карађорђеве династије, коју је Апис довео у Србију, а нарочито од народа у Босни, који за своје ослобођење највише дугује организатору сарајевског атентата. У вези с овим напомињемо, да се припрема амнестија официра осуђених у солунској афери и да се послије тога сви официри, који су због ове афере опуштени из војске, врате се или у нашу или чехословачку војску. Овај корак учињен је иницијативом самог регента, који жели да се ова афера ликвидира прије него што се састане установотворна скупштина. "

Ма колико да ова вијест изгледа невјероватна, ипак, с обзиром на све оно што је било и што се догађа, није искључена могућност да и до овога дође. Покојни Коста Тацановић био је за живота гоњен и осуђен на робију због прљавих ствари, што му је и убрзало смрт, па ипак му је послије смрти подигнут споменик на Калемегдану. И за самог Аписа, ђенералштабног пуковника Драгутина Димитријевића, зна се, да је био коловођа официрске завјере, која је спалила краља Александра и краљицу Драгу и довела Карађорђевиће на пријесто у Србији, па су га ипак ти Карађорђевићи на солунском фронту стрељали. Код таквог морала не треба се чудити, ако му сад и споменик подигну.

Нова дипломатска сметња. „ Политика " пише:

„ Јучер смо у Београду имали нови пораз, који по својој значењу није ништа мањи од оног у Спа. Чланови овдашњег дипломатског кора ријешили су да упуте свог доајена г. Шерубина, папинског нунција, да извијести министра спољних послова да врло жале, што им је онемогућено, да одржавају оне редовне везе, које треба да постоје између дипломатског кора и министарства, будући да холандски посланик неће у опште да долази у министарство све дотле док г. Тих. Поповић буде министарским помоћником. Као разлог тој нежељеној одлуци наводи се недубоки поступак г. Поповића према члановима дипломатског кора. То поништење предлаз над нада у праву арогантију, тако што је нарочито био случај с холандским послаником. "

Исто тако „ Београдски Дневник " посветио је читав чланак овој афери, у коме износи како помоћник министра спољних послова, Т. Поповић, има такво понашање, да не само малтретира и унижава чиновнике, већ се и према страним дипломатима понаша тако као да су његови млађи. Како је овај Поповић био дуже времена секретар српског посланства на Цетињу а доцније и посланик при црногорском двору, нас све то ни мало изненађује, као што неће уопште никог изненадити по и доле боље познаје овог простака шинјарског порријекла, који је своју каријеру правио не солидним радом и сиреном, него измишљотинама Пашићу.

ОСУДА СТ. РАДИЋА

Позната је ствар, да је вођа хрватске сељачке странке Стјепан Радић послије дугог притвора изведен пред загребачки суд и да је осуђен на двије и по године тамнице. Радић је оптужен и нападан ради велеиздаје и возмећало му се да је био у непријатељској служби, али се на суду утврдило да је то обична измишљотина и свакоме је јасно постало, да је он гоњен и притвараи само зато што садашњим властодршцима смета и што су хтјели да га од народа уклоне.

Загребачки „ Обзор " о томе је у броју 197. донио исцрпан чланак, у коме опширно излаже како је текла ствар са гоњењем Радићевим, а који још шире доказује да је Радић гоњен, притворен и осуђен само зато што је кварио рачуне оних који би хтјели у име народа а противу народа да владају.

Између осталога, „ Обзор " у томе чланку излаже и ово:

„ Ко је измислио Радићев процес? Измислили су га демократи својим оптужбама такође је влада, која је од демократа исто тако сумњичена била као и Радић, хтјела да се пред судом та афера рријеши и тиме политичка хајка да престане. Стјепан Радић био

NACIONALNA BIBLIOTEKA CRNE GORE DURDE CRNOJEVIC

је први пут од демократске владе бачен у полицајни затвор, а да није ни преслушан, а камо ли оптужен или суђен. Данашња влада отворила је тамнице свима, који су сједили у полицајним затворима, јер је такав затвор у уставној држави недопустив. Међутим је Радић, дошавши на слободу, почео одржавати скупштине, на којима је држао говоре, за које су демократе тврдили да су велеиздајнички. На ове пријаве демократа, укључивши ово и кот. предстојника у Сиску г. Срчана, влада је поступала и настојала, да се пред судом докаже, да ли је тврдња демократа истинита или није. Да се влада није на ове пријаве обазирала, демократи би могли с неким правом тврдити, да влада „велеиздајнички“ рад Радићев подупире. Не смије се заборавити да су демократи на свој начин јавили ток сисачке скупштине још исти дан у Београд, да Радић опет позива народ на велеиздају и да је у Београду министар Драшковић са својим потписом позивао регента, да Протића, Лагińу и све заједничарске министре протјера.

Демократи, изгубивши власт, радили су сви могући средствима, да сруше Протићеву владу и сигурни су били, да ће влади подметнути ногу тиме, што је сумњиче да је у споразуму са „велеиздајицом“ Радићем. Што више, демократи су тврдили, да ће 1. маја букнути револуција у Загребу, коју спремају Радић, Хрватска Заједница и комунисти. Док су то јављали у Београд, дотле су с једне стране провоцирали Радића, а с друге стране хушкали комунисте не би ли они прогласили генерални штрајк и изазвали нереде, што би се онда могло уписати у гријех Хрватској Заједници и Протићевој влади и што би служило као доказ сурадње Радића са Хрватском Заједницом. Демократска интрига није успјела. Влада је Радића дала ухапсити, али га није стрпала у полицајни апс, него по закону предала суду. Влада је надаље подузела такове мјере, да ни комунисти нијесу прогласили генерални штрајк, а ни агенти провокатори нијесу нигдје успјели. За потпуковника Теслића и д-ра. Блажековића у Сиску је доказано, да су хтјели изазвати нереде приликом скупштине у Сиску и да су звали социјалисте у помоћ и ми чекамо још увијек, да се ова господа позову на одговорност, тим више што је Радић ријешен већ у првој инстанци ради тог свог скупштинског дјеловања.

По писању демократске „Ријечи“, сви они који су против централизма, они су и против уједињења, они су сепаратисти и велеиздајници. Такав је наравно не само Радић, него и све странке, које неће ни чути о централизму, па према тому и Хрватска Заједница. Ко прочита расправу против Стјепана Радића и његову обрану, а онда текст осуде и образложење, видјеће да је простетени суд приличио истог политичког мишљења као и демократи, са додатком, да он и републиканство сматра кажњивим.

Нећемо да спомињемо, да је на примјер Чокорило у Сарајеву отворени сепаратиста, који данонице пише против уједињења, нећемо спомињати да у Србији има републиканска странка — већ само спомињемо, да комунистички програм и сва њихова агитација иде за тим, да се силом сруши монархија и постане републикански облјетт, на иман „Ријеч“ није још данас тражила за све ове странке ни судбени прогон, а камо ли вјешала. Ако Радић са својом пропагандом југословенске конфедерације руши нашу државу, онда је запијело руше и ове друге странке, па су ипак демократи отворени савезници републиканаца а притајени савезници комуниста.“

ЗАВИЉЕШКЕ

— Андрија Радовић примио је све рђаве навике свога патрона Пашића. Као и у свему, и ту му се показао као вјерни слиједбеник. Као и Пашић, похлепан је на новац. Да, исто тако, ни мало не бира средства да дође до новца. Не насрће само на државну касу и разне тајне фондове, него чак и на појединце. Ако продужи као што је почео, брзо ће и самог Пашића престићи.

Ту скоро вратили су се из Америке браћа Новаковићи, који су отуда донијели знатну суму новца. Од београдске владе тражили су да им се поштански превоз у Црној Гори да у закуп. Како су се обавезали да ће, као што је и раније било у Црној Гори, превоз вршити аутомобилима, то би сигурно и добили, да се у то није умијешао А. Радовић. Он је усиво да се њихова молба одбије и онда је к њима послао да их уцјењује. Најзад је дошло међу њима до погодбе: да ни изрази дозволу, а они да му унатрпјед плате осамдесет хиљада динара.

Тако су сад обадвије стране задовољне: Андрија је уцјеном дошао до лијепе суме, а браћа Новаковићи до жељеног закупа.

Сад што и то пада на измождану грбачу нашег народа, о томе нико рачуна и не води.

— Из Црне Горе јављају да Андрија Радовић продаје читаво своје имање у Бјеловарићима. Зна се и зашто. Преза од силне љубави коју ужива међу Црногорцима, као што преза и од онога што мора бити: да му ресторацијом, као издајнику, нема повратка у Црну Гору. Али нико не треба да буде тако наиван да му насједне. Зна се, да је наш министарски савјет раније донио рјешење да се имања издајника не смију куповати, јер ће судским пресудама бити инкасирана у корист сиротиње црногорске која је пострадала и у највећу бједу пала због злочина издаје коју је према својој држави починио Андрија Радовић.

— Трупе српијанске, које су се у потоње вријеме биле са Арбанасима, већинои нијесу хтјеле да се боре или ако су се и почеле борити, одмах су се предавале у увјерењу да се предају црногорској војсци преобученој, како су они вјеровали, у арбанашко одијело.

Читави пукови хрватски и словеначки такође се нијесу хтјели борити и српијанска команда није због тога ништа предузимала против војника, али је официре надвојила и повела у затворе.

На фронту дебарског сектора погинули су у борбама против Арбанаса седморица бив. црногорских официра. Они заблудјели официри црногорски били су у борбама гоњени од стране Српијанаца да буду у првијем редовима, те су тако сви слијкћени.

Српијанци су изгубили само у заробљеним 2000 људи и 34 топа.

— У Херцеговини пламти устанички покрет. Српијанци су били принуђени да све своје трупе из Дубровника и околних приморских мјеста пошљу у Херцеговину против устаника. Херцеговци траже успоставу Црне Горе, јер ни није под српијанском управом загарантован ни живот, ни имовина, ни част, нити икаква светиња.

То се испољило и на претресу двојице одстрјелјивача, којима је суђено у Невесињу. На њиху је биласлала сумња да су учествовали и у познатом нападу на генерала Терзића. Утврђено је, да су стари одстрјелјивачи нијесу имали никакве везе, па се сједоци изјасниле, да су они приликом нападача на генерала Терзића, и они нијесу били Црногорци, имали црногорске капе са натписом Н. I., да су генералу и пратњи му мијали капице на главе, и клицали „живио краљ Никола I.“, па и њих гонили да тако исто кличу.

— У Београду муку муче. Никако не могу да се доченају свога министра спољних послова, др. Трумбића. И ако су та разријешили од дужности делегата и позвали на дужност у министарство, он никако не долази. Три су му, веле, ургент телеграма послали, али он ни хабера. Нити долази, нити се јавља. По чувењу, доскоро је био у Лондону, а сад се чује да је у Паризу. У Лондону је пријебао Лојд Џорџа прије него се састао са Ђолитијем, а сад је пријебао Милерана прије него је пошао на састанак са Ђолитијем. Радије први ове засједе, него што би се вратио на министарску дужност. Сад, кажу, сву су надну положили у регента да га он из Парила у Београд довуче и оконча његову гусарску службу по страном свијету. Ако ни то не помогне, мораће употријебити стару српијанску методу: да изађу за њиме потјерницу да се у року од мјесец дана јави на дужност, иначе ће га огласити за хајдука. Кад су некад огласивали на хајдуке у Србији толике политичке људе у емиграцији, могу ту мјеру употријебити и за овог свог патентираног министра спољних послова, који од почетка државе СХС држи портфељ министарски, а на дужност и не провирује. Интересантно је само колико ће му главу удјенити.

— Како јавља београдска „Политика“ од 26. августа, Српијанци припремају „изборе“ у Црној Гори. Исти лист од 4. т. м. наводи, да је у том циљу отпутовао на Цетиње српијански министар Коста Стојановић. Српија ће, као што видимо, и овга пута пробати да путем убистава појединачних и у маси, путем пљачке и пљачкања црногорских домова фасификује вољу црногорског народа у циљу да обмане свијет како црногорски народ жели да остане под њеном „усрећитељском“ владавином. Варају се српијанске бостанџије да ће они моћи икада трајно остати да своје сирдаљиве кинцарске раље рашире над Црном Гором, колијевком српског народа. Нека добро упамте турске и ћесарске коњоводиће да се убрзо приближује час када ће бијели орао ловћенски са јавским попрсјем Немањића опет побједоносно, као некада, раширити своја крила над Содомом и Гомором, који се данас Карађорђевића Београдом назива.

?! — Београдско министарство финанси-ја саставило је буџет према коме се од Црне Горе тражи да плати Србији у данији за буџетску годину 1921. ни мање ни више него пуних 59.277.150 динара — и словом: педесет и девет милиона двије стотине седамдесет и седам хиљада и стотину и педесет динара! Овдје не улазе прирези општински, сресни и окружни, школски, са обраћајни и још други прирези, којима су они неисцрпни у пљачкању народа. Када се и они узму у обзир, онда је сигурно да ће намет на црногорски народ пребацити суму од 80 милиона динара. Као што се зна, црногорски буџет износио је пет милиона перпера и то да само за потоње двије године, док је раније био 2-3 милиона. На сваког црногорског држављана падало је са свијема данијама и прирезима за вријеме буџетирања Црне Горе просјечно само десет перпера. Међутим данас пак на сваког црногорског житеља, било да је он у колијевци или једном ногом у гробу, пада стотину и шездесет (160) динара годишње. Дакле сада има да плаћа шеснаест пута више него што је плаћао за вријеме црногорске владавине.

Пошто је Александар Паликуће опљачкао и попалио за прошлогодње године Црну Гору, сад припрема за трећу годину да црногорском народу још и живом кожу одере. Није ни чудо што се овако чини са црногорским народом, кад се зна да је Александар Паликуће са својим судушним братом и крвавим оцем потрошио на стотине милиона у року од 15 година само да убије углед црногорске државне круне. Он хоће сад, пошто је узјахао на црногорски народ, да му са грбаче скине потрошене милионе. Дерибегови београдски, отјерани у његовим министрима, то му одобравају, јер, ка[illegible] црногорски народ треба материја[illegible] ти, па неће моћи више никад [illegible] политичке [illegible] подићи. Видјећемо ко[illegible] бастаји [illegible], да купи ту пљачку у Ц[illegible]ри.

[illegible] српијанска војска ено већ дви[illegible] одмах[illegible] од пљачке по Црној Гори, [illegible] сва [illegible]ећа стока, која је могла [illegible] за орање, поједена по логори[illegible], те и онај који је имао намјеру да које јаде заради, није имао чиме. Услед тога, како и услед других пљачки, отимачина и непрђених домаћина, црногорски народ пашао се у очајном материјалном стању, што потврђују и сами [illegible] [illegible]. Ово се дало, како [illegible] београдска „Трибуна“ од 1. [illegible] повода, те се проговорило у пандурској Скупштини Александра Паликуће о Црној Гори и о бједи која у њој влада. Протестовао је г. Алекса Жујовић, народни посланик из београдског округа. „Трибуна“ назива црногорске посланике зашто они нијесу подигли глас него г. Жујовић. Она се тобож томе чуди, па да и она врло добро зна зашто ти црногорски одроди морају да ћуте. Свакоме је познато, па мора и томе листу, да те црногорске издајнике није црногорски народ послао у Београд на поклоњење, него их је изабрала терористичка српијанска војска и њена насилничка и коруптивна полиција, те они не само што не представљају црногорски народ, а још мање да сују у његово име говорити, него они не представљају ни сами себе, нити и у име своје сују што рећи што ни претходно не би одобрила београдска влада, која их је за то изабрала и за то плаћа. Она их тамо држи као у менажерији само да може показати страној дипломатији како је ствар уједињења између Црне Горе и Србије свршен чин, те да у њиховој Скупштини има и Црногораца. Ових 7-8 плаћеника служе као политички параван за обезчашћавање црногорског народа и за гажење његове слободе. Чим би ове потурице и шаљо реном ирдуше противно вољи београдских дерибегова, одмах би ни се подигнуло са министарске столице: „Ћутите! Ми смо вас изабрали! Кога ви представљате?! У име чије ви сујете говорити, па у име наше и оно што ми хоћемо!? Ми вас зато исплатили руше и плаћамо! Видите ли ове наше признанице? Ви се надајте у нашем цену. Ви морате играти како ми свирамо; иначе ми вас предајемо јавности“

Овако је, отприлике, негдје поприје за лудно министар Стојан Протић одроду и вјерним туђинском намјеру и плаћенику Марку Даковићу. Марко је хтио, видјећи да је Паликуће и сам своју кућу запалио, да први изиђе, а да се не обазире на паре које је примио за издају своје Отаџбине. Протић му је тада запријетио признаницама, и Марку није ништа остало друго него или да гласа и даље онако како му Протић нареди, или да напусти Скупштину. Он је ово потоње изабрао, не би ли се код нашег народа представио опет као мученик и борац за народна права. Он је међутим потпуно долијао. Није далеко кад ће га народни суд судити за злочине, које је с друштвом починио за туђинске паре и на туђи рачун а против свога народа и своје Отаџбине. Оно његово издајничко друштво у Београду, којима је натоварена фирма црногорских народних посланика, све ово веома добро знају. Стога они морају ћутати и дуле паре примати, не само ради образа којег они немају, него и ради тога, што за њих нема повратка у Црну Гору. Знају они да ће их народ потући као што су већ њихови другови издајство народно платили својим животима, чим су се у Црну Гору повратили.

САОПШТЕЊА

УМЈЕТНОСТ

На изложби француских умјетника која је била приређена у Великој Палати, у једној од првих сала, на угледном мјесту, била је изложена слика Њ. В. Краља у народном одијелу. Слику је израдила и изложила Г-ђа Брине, супруга бившег Генералног Конзула и Отправника послова Црне Горе у Паризу. —

— Централни савез декоративне умјетности и Друштво за ратну историју у Паризу отворили су, под предсједништвом француског Министра Предсједника и Министра Просвјете, изложбу савезника Француске и Централних Сила.

Од црногорских радова, на почетном зиду, у словенској секцији изложена је слика Вук Мандушић, као тип црногорског ратника, коју је израдио сликар Воркапић.

ИСПРАВКА

У 85. броју нашег листа у чланку «Српијанци у Црној Гори» потпрале су се у пријепису извјештаја командира Ивана и др. Булатовића ове двије кнуше погрјешке: У петој реченици стоји: «Што се тиче злочина према братству Влаховића, ми их нијемо износити на обзира осјетљивости пошто је по средини, између осталог, част једног знатног броја њихових жена а ми немамо овлашћења од Влаховића да све случајеве продајемо јавности.»

А треба: «Што се тиче злочина према братству Влаховића, ми их нијемо износити, јер ми у детаљима не познајемо — а вјерујемо да ће они сами то учинити.» Исто тако у другом ступцу стоји: „Силовали су око 30 жена и дјевојака“, а треба да стоји: „Силовано је и погубљено око 30 жена и дјевојака.“ — Молимо да се ова исправка прими к знању.

ЗА ФОНД СИРОМАШНИХ ЂАКА

Н.Н. — Канцелариј приложио је преко Кр. Министарства Просвјете за Фонд сиромашних ђака у Црној Гори 500 (пет стотина) франака.

Министарство је до сада у ту сврху скупило свега 28.367 фр. 35 сан. (У 85. броју «Гласа Црногорца» од 15. августа 1920. било је означено штампарском погрешком да је за речени Фонд до тада скупљено 27.867 фр. 35 сантима, мјесто 27.867 фр. 35 сан.)

СТРАНА ЈАВНОСТ О ЦРНОЈ ГОРИ

Г. Пуковник Бурхам, предсједник фонда канадских ратних болница за Србију, Црну Гору и Македонију упутио је из Црне Горе савезничким владама протест, из кога видимо ове ставове:

„Овдје стање иде с горег на горе. Српијанци су употребили сва подла средства која су могли измислити. Док сам био у Скадру, за два дана, они су узели нашу лађу, пошту, наш материјал и терорисали су читав мој персонел. Ја сам био приморан да спавам у нашем магазину да бих тако чувао остали материјал да не буде покрађен. Области управитељ, који је наименован од Београда, занимљиво ми је да ниједан није сигурно за моју мисију да остане у Црну Гору. Ово занимљиво је било у форми једног отворене пријетње, коју сам ја разумио као пријетње убиства. Што се тиче зверстава, Српијанци превазилазе Турке. Када се дигне завјеса са Пећи и околине, ту ће се наћи стање афера које ће огромно погодити оне који су нашли повјерења у Србију.

Дописник „Морнинг Поста“ је ниско с Цетиња и шаљо читаву серију лажи и погрешних представка. Владавина Терора је потпуна. Читава земља је у крви занијена: Дала опстанак становништво је потпуно немогућ. Народ је у највећој бједи и почео је губити свијест. Велике Силе се међусобно титрају, док наши лојални и мали Савезник умиру. Ми смо толико онемоћали мишљењима да се народ боји да говори с нама. Чак и болесници се боје да дођу за помоћ код нас.“

NACIONALNA BIBLIOTEKA ĐURĐE CRNOJEVIĆ

Крал. Црногорска Државна Штампарија Уредник БОРИСЛАВ СЛ. МИНИЋ Gerente Cav. Ugo Martinelli